

DE ILLUSIES VOORBIJ

BAK, basis voor actuele kunst, Utrecht

2021–2024

bak

basis voor actuele kunst

DE ILLUSIES VOORBIJ

O.	VOORWOORD	04
I.	BAK ALS BASIS	05
I.1	MISSIE	05
I.2	PROFIEL	05
I.3	POSITIONERING	07
II.	EEN TERUGBLIK: 2017–2020	12
III.	CONTINUÏTEIT EN INNOVATIE: 2021–2024	17
III.1	STRATEGISCHE UITGANGSPUNTEN	17
III.2	INTEGRAAL PRESENTATIEPROGRAMMA	18
III.3	POSTACADEMISCH PROGRAMMA	19
III.4	PUBLIEK	20
III.5	EDUCATIE EN PARTICIPATIE	20
IV.	ORGANISATIE	24
IV.1	ORGANISATIESTRUCTUUR	24
IV.2	HUISVESTING	24
IV.3	BEDRIJFSVOERING EN FINANCIËN	24

But what has been more important than any single movement in this decade is disillusionment – and I mean that in the positive sense: of letting go of illusions.

Rebecca Solnit (2019)

What makes the times we are living in so interesting [...] is that just at the time when people are despairing at realizing that they might, in the end, have “no future,” we suddenly have many prospects.

Bruno Latour (2010)

0. VOORWOORD

Dit document omvat het conceptuele en organisatorische beleidsplan van BAK, basis voor actuele kunst, Utrecht. Hiermee vragen wij subsidie aan voor de periode 2021–2024 in het kader van de Culturele Basisinfrastructuur van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in de categorieën presentatie-instellingen en postacademische instellingen.

Dit plan bouwt voort op BAKs unieke artistieke en institutionele praktijk in de twintig jaar van haar bestaan. BAK is ontwikkeld als een innovatieve *basis* waar kunst samengaat met wetenschap en maatschappelijke actie en waar kunstenaars, andere professionals en het publiek zich verbinden met de maatschappij waarin we leven.

De urgenties die in de komende vier jaar ten grondslag liggen aan BAKs programma komen voort uit wat het World Economic Forum benoemt als de vierde industriële revolutie – oftewel 4.0 – waarin de fysieke, digitale en biologische domeinen samensmelten. Dit betekent een volledig nieuw hoofdstuk in de menselijke ontwikkeling dat vraagt om een fundamentele verandering in onze manier van leven, werken en het aangaan van relaties. Een ding is duidelijk: de twintigste-eeuwse notie van de toekomst is mogelijk noch wenselijk. De snelle ontwikkeling van de aanhoudende sociale en ecologische crises, die elkaar overlappen, laten zien dat economische groei, onuitputtelijke energiebronnen en expansie slechts illusies zijn. Er wacht ons een ‘andere toekomst’. Hoe creëer je *vooruitzichten* die het bestaande idee van de toekomst veranderen? Een *toekomst zonder illusies*?

In de komende periode onderzoeken we welke rol kunst en BAK als instituut hierin kunnen spelen.

In deze situatie vertrouwt BAK op de kracht van kunst en ontwikkelen we samen met kunstenaars nieuwe vooruitzichten voor een wereld die gespeend is van een toekomst. We beschouwen kunst als een strategische vorm van creatieve intelligentie, gebaseerd op verbeelding, die kan bijdragen aan positieve verandering of deze zelfs kan sturen. Met dit in gedachten voegen we technologie, rechten en beleid toe aan de driehoek kunst, wetenschap en maatschappelijke actie. We ontwikkelen nieuwe programma’s binnen drie strategische aandachtsgebieden: *prospection*, anticiperend leren en ‘generatie Greta’.

Integer en enthousiast bewegen we naar een nieuwe horizon, dwars door alle facetten van onze praktijk heen en samen met ons groeiende en diverse publiek.

I. BAK ALS BASIS

I.1 MISSIE

BAK is een *basis* voor actuele kunst die actief bijdraagt aan de wereld waar het gaat om urgente vraagstukken als migratie, technologie en klimaat. Op dit snijvlak van kunst en maatschappij brengt BAK kunst, wetenschap en maatschappelijke actie – denken, verbeelden en doen – samen, om met haar publiek de wereld anders vorm te geven.

Artistieke kwaliteit gaat bij BAK hand in hand met daadwerkelijke impact in de samenleving.

Dit doen wij door publieke programmering te combineren met onderzoek, productie, talentontwikkeling, gemeenschappelijk leren, onderwijs, kennisdeling en presentaties. Voor BAK is samenwerken uitgangspunt en leidraad. De transdisciplinaire projecten worden lokaal vormgegeven en zijn wereldwijd agenderend.

BAK is in Nederland het enige kunstinstituut dat de functies van presentatie-instelling en postacademische instelling verenigt.

I.2 PROFIEL

BAK zoekt naar de rol en relevantie van kunst en kunstinstituten in relatie tot de wereld waarin we leven en werken. De wereld kampt met vele crises: van klimaat-geweld en systemische ongelijkheid tot aanhoudend fascisme. BAK biedt zowel een conceptuele als een fysieke ruimte aan de (artistieke) praktijk van onder meer kunstenaars, wetenschappers, (lokale) partners en hun publieksgroepen. We vragen om concreet na te denken over de huidige omstandigheden, mogelijke alternatieven te verbeelden, en deze te testen en in de praktijk te brengen. Deze driehoek van wetenschap, kunst en maatschappelijke actie krijgt vorm vanuit het ideaal van maatschappelijke en ecologische rechtvaardigheid.

Op institutioneel niveau streeft BAK, onder de noemer *instituting otherwise*, naar vernieuwing en een model dat recht doet aan deze artistieke praktijk. Inhoudelijke uitgangspunten komen zowel tot uiting in thema's en projecten, als in de bedrijfsvoering.

Conceptueel

BAK wordt geïnspireerd door de artistieke praktijk die gericht is op de maatschappij, ecologie, gemeenschappelijk leren, gezamenlijkheid en samenwerking met het publiek. Deze praktijk is kennisgedreven (de cognitieve academische definitie overstijgend) en politiek bewust (afwijkend van de status quo).

De artistieke praktijk van BAK wordt inhoudelijk gevoed door urgente kwesties die voortvloeien uit de vierde industriële revolutie – oftewel revolutie 4.0 – het samenkomen van fysieke, digitale en biologische domeinen. Deze kwesties nopen tot het experimenteren met vakmanschap, zeggingskracht en oorspronkelijkheid, maar vooral met de voornaamste eigenschap van kunst: verbeelding. Hoe kan kunst bijdragen aan en zich een voorstelling maken van een maatschappelijk en ecologisch rechtvaardige wereld?

De werkwijze van BAK vereist een infrastructuur die ruimte biedt aan meer dan alleen de standaardtentoonstelling en traditionele vormen van educatie of participatie, zoals vernieuwende vormen van wederzijds leren, gezamenlijke actie

en productieve relaties met publiek. BAK doet dit in de vorm van geïntegreerde programmering die presentaties, educatie, discours en performances combineert onder de noemer *assemblies*: de samenkomst van mensen, (kunst)objecten, ideeën en relaties.

Centraal staat het bevorderen van solidariteit en verbinding. Binnen BAK als kunstinstituut kunnen zo relaties, verbindingen en coalities ontstaan tussen mensen, groepen, kunstwerken of ideeën die elders nog niet vanzelfsprekend zijn.

Institutioneel en relationeel

BAK gaat duurzame, projectoverstijgende relaties aan met een grote diversiteit aan publieksgroepen: van kunstenaars tot wetenschappers tot culturele activisten, van lokale communities tot het wereldwijde publiek. BAK brengt (gemarginaliseerde) identiteiten, uiteenlopende ervaringen en leeftijden bijeen.

We hebben veel aandacht voor de groeiende precariteit van arbeids- en levensomstandigheden, zetten ons in voor maatschappelijke en ecologische duurzaamheid en betrekken het publiek op een manier die verder gaat dan participatie (zie III.4).

De infrastructuur van BAK berust op de bestaande pijlers presentatie-instelling en postacademie, waaraan als derde pijler de zogenaamde *civic praxis* (zowel theorie als praktijk) wordt toegevoegd: de manier waarop we samenwerken met ons publiek.

Sinds 2017 ontwikkelt BAK een uniek, hybride institutioneel model: een combinatie van presentatie-instelling en postacademie. De verschillende facetten van BAKs artistieke praktijk, van presentatie tot talentontwikkeling, zijn fundamenteel met elkaar verweven. Zo is BAK in staat om talentontwikkeling en onderzoek te verdiepen en te experimenteren met nieuwe pedagogische vormen, anti-onderdrukkend organiseren en communiceren, alsmede met *peer-to-peer learning* en gemeenschappelijke vormen van leren.

Deze manier van gemeenschappelijk leren verkent BAK niet alleen in het institutionele model, maar ook in relatie tot haar publiek, waarbij lesgeven en leren worden afgewisseld omdat ieder zijn eigen kennis en manier van leren met zich meebrengt. Voor BAK betekent participatie niet slechts dat we anderen 'toestaan' te participeren in de programma's, maar dat er altijd een mogelijkheid is om de regels van die participatie, en daarmee de instelling, ter discussie te stellen.

De *civic praxis* betekent een verschuiving van 'toegang geven' tot artistieke inhoud naar de coproductie en cocreatie van die inhoud. Wat bekend stond als 'het publiek' wordt een collectief van belanghebbenden, die zich gezamenlijk inzetten voor een gemeenschappelijk, publiek belang. Terwijl de openbare ruimte om ons heen verder afkalft, versterkt deze praktijk 'het publieke' van BAK om recht te doen aan de organisatie als publieke instelling.

Ruimtelijk en temporeel

Het pand aan de Pauwstraat in Utrecht speelt een essentiële rol in de realisatie van de uitgangspunten van BAK. We passen het gebouw geleidelijk aan van een conventioneel theater naar een hedendaagse, multifunctionele *basis* met een gastvrij karakter.

Mensen, objecten en kunstwerken, ideeën en discours komen samen in een geïntegreerde programmering en in dezelfde ruimte, als een *open plan*, en gaan kruisbestuivingen aan.

We werken bewust aan langetermijnprojecten en onderzoekstrajecten. Dat betekent ook dat relaties met onze publieksgroepen duurzaam en projectoverstijgend zijn.

Aansluiting uitgangspunten cultuurbeleid

BAK vindt aansluiting bij en onderschrijft de uitgangspunten die minister Van Engelshoven benoemt in haar 'Uitgangspunten Cultuurbeleid 2021–2024' en die zijn verweven in dit document.

De focus op actuele, urgente kwesties maakt een voortdurende vernieuwing in de programmering en de vorm ervan noodzakelijk. Datzelfde geldt voor de bedrijfsvoering. De projecten zijn disciplineoverstijgend, wat verbreding met zich meebrengt, evenals de aandacht voor niet gecanoniseerde kunstvormen en gemarginaliseerde identiteiten. Ook de omgang met het publiek heeft een nieuwe vorm gekregen (zie III.4).

Ook vernieuwend is de voortdurende transformatie van het pand van BAK en de manier waarop de ruimte zich aanpast aan de programmering in plaats van andersom.

BAK hecht een groot belang aan een sterke cultuursector. Fair Practice en eerlijke beloning is een intrinsieke waarde van BAK (zie Specifieke subsidievoorwaarden).

Cultuur van en voor iedereen zit besloten in het DNA van BAK. Al sinds de oprichting werkt de instelling samen met groepen en individuen die vaak niet vanzelfsprekend in een culturele instelling te vinden zijn (zie III.4 en Specifieke subsidievoorwaarden).

Voor een internationaal gepositioneerd kunstinstituut als BAK, is cultuur grenzeloos. BAK werkt internationaal en de wereld komt bij BAK. We werken samen binnen wijdverbreide, internationale en alternatieve netwerken (ten opzichte van bijvoorbeeld de musea) (zie I.3).

I.3 POSITIONERING

Onderscheidende kwaliteiten BAK

- Onderzoek naar urgente maatschappelijke thema's;
- transdisciplinaire aanpak die kunst, wetenschap en maatschappelijke actie samenbrengt;
- langlopende, meerjarige onderzoeks- en productietrajecten;
- internationale aanpak;
- collectief denken, leren en werken;
- een innovatief institutioneel model dat een presentatie-instelling combineert met een postacademische instelling;
- de intensieve relatie met het publiek, *civic praxis*;
- wederkerigheid als principe van samenwerken;
- 'practice what you preach': de inhoud wordt vertaald in het institutionele model.

Stedelijke Regio Utrecht

In Utrecht heeft BAK de rol van een dynamische speler die verschillende sectoren en type instellingen verbindt.

Op het gebied van onderwijs heeft BAK een langlopende structurele samenwerking met de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU). We werken samen aan praktijkgericht discipline-overstijgend onderzoek en educatie. Op projectbasis werkt BAK samen met de Universiteit Utrecht en organiseren we samen onder meer de jaarlijkse Summer School. BAK is partner in gezamenlijke subsidieaanvragen, onder andere bij het NWO, waarin Universiteit Utrecht, zorginstellingen en culturele instellingen samenwerken.

BAK heeft in Utrecht een langdurige relatie met het hedendaagse beeldende kunstmuseum: Centraal Museum. We delen publiek en werken samen wat betreft zichtbaarheid, projecten en de relatie tot de stad Utrecht. Ook op institutioneel niveau voelen we ons gezamenlijk verantwoordelijk voor een bloeiende en zichtbare beeldende kunstsector in Utrecht.

BAK initieerde in 2019 – samen met het Centraal Museum – het Hedendaagse Kunstoverleg (HeKO) waarin alle instellingen en organisaties op het gebied van beeldende kunst in Utrecht zijn vertegenwoordigd. BAK heeft in 2018–2019 actief deelgenomen aan de klankbordgroep voor de totstandkoming van het Stedelijke regioprofiel Utrecht.

BAK werkt samen met een veelvoud aan culturele instellingen in de stad Utrecht. Met sommige, zoals festival Le Guess Who?, zullen we een structurelere relatie aangaan.

BAK's samenwerkingspartners zijn, inherent aan de praktijk van BAK, niet beperkt tot culturele partners. In de afgelopen jaren is er een uniek netwerk ontstaan met partners als New Women Connectors, De Voorkamer, Stichting MOWAD, de schoonmakers van Vakbond FNV, Welkom in Utrecht, Utrecht in Dialoog en StrandedFM.

Nationaal

Als een van de grotere beeldende kunstinstituten in de landelijke basisinfrastructuur voelt BAK op nationaal niveau een grote sectorverantwoordelijkheid. BAK was initiatiefnemer van De Zaak Nu, de belangenvereniging van presentatie- en postacademische instellingen in Nederland en speelt daarin vertegenwoordigd in het bestuur een actieve rol. In 2018 nam BAK het initiatief tot zowel een landelijk overleg van presentatie-instellingen als postacademische instellingen in de BIS. Hierin staat het verbeteren van de zichtbaarheid, kennisdeling en een gezamenlijke aanpak van gedeelde (organisatorische) vraagstukken centraal. BAK werkt veelvuldig samen met instellingen in het hoger en wetenschappelijk onderwijs en er vindt regelmatig uitwisseling plaats met andere Nederlandse culturele instellingen met betrekking tot zowel inhoud als institutioneel beleid.

Internationale impact

BAK heeft een intrinsiek internationaal karakter en is daarmee een gewaardeerde en gewilde partner voor het initiëren, ontwikkelen en coproduceren van internationale projecten. BAK heeft een baanbrekende en leidende rol verworven in het internationale discours op het gebied van hedendaagse kunst met groot-schalige, meerjarige en geïntegreerde projecten als *Former West* (2008–2016) of *Propositions for Non-Fascist Living* (2017–2020). Ze zijn ontwikkeld binnen een groot netwerk van culturele en educatieve instellingen in Europa en daarbuiten. Voor de programmering trekt BAK internationale kunstenaars, studenten en publiek naar Utrecht. Naast de internationale programma's is ons postacademische programma per definitie divers en internationaal in haar bereik. De publicaties die we met MIT Press uitbrengen zijn internationaal gewild en worden onder meer gebruikt als onderwijsmateriaal op kunstacademies en universiteiten.

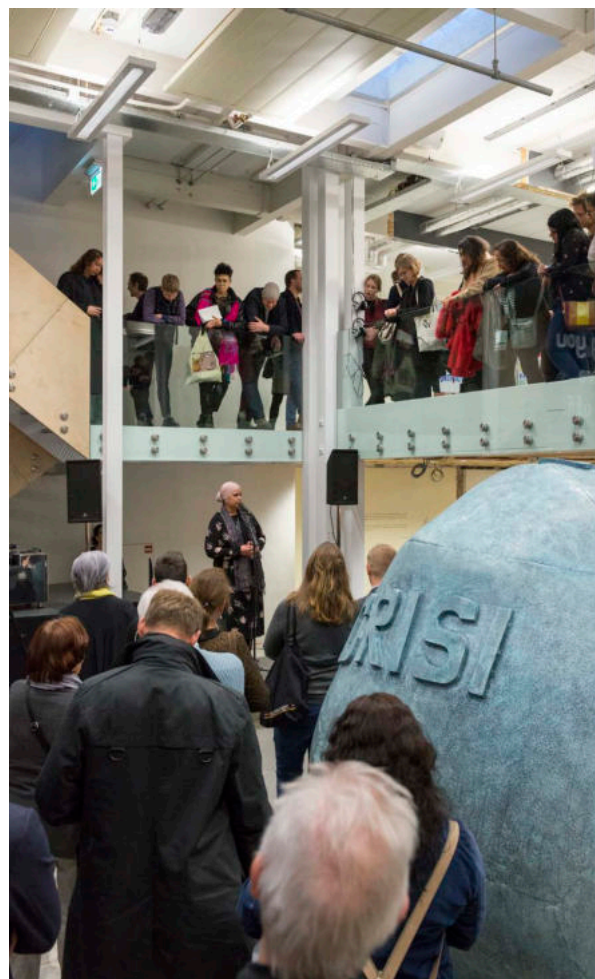
Vanaf 2020 intensiveert BAK de samenwerking met Haus der Kulturen der Welt, Berlijn, starten we een nieuwe langlopende samenwerking met European Forum for Advance Practices en vanaf 2021 een samenwerking met de Istanbul Foundation for Culture and Arts met betrekking tot een internationaal fellowshipprogramma.

Tevens werkt BAK samen in Europees gesubsidieerde samenwerkingsverbanden, onder andere in FEINART (The Future of European Independent Art Spaces in a Period of Socially Engaged Art) in het prestigieuze Marie Skłodowska-Curie ITN (Innovative Training Network) Early Stage Researchers' (ESRs) programma, en in *City Rights United* in het Europe for Citizens programma, samen met vluchtelingencollectieven in Europa. Beide programma's lopen door in de periode 2021–2024.

Met de klok mee: Forensic Architecture, *The Bombing of Rafah, Gaza, Palestine, 1 August 2014, 2015*, onderdeel van *Forensic Justice*, een tentoonstelling en publiek programma met Forensic Architecture, 2018–2019; Khadija Hyati (Vakbond van Schoonmakers FNV) tijdens de opening van *Matthijs de Bruijne: Compromiso Politico*, 2018; Babah Tarawally tijdens *Het trappenhuis van de stad*, 2019, een serie gesprekken met en door Utrechters over hun zorgen over en adviezen voor Utrecht, naar een idee van BAK 2018/2019 Fellow Jeanne van Heeswijk en BAK, in samenwerking met Gabriel Erlach, Utrecht in Dialoog en de inwoners van Utrecht, openingsperformance van *Trainings for the Not-Yet*, 2019–2020; Neema, een van de deelnemers aan het portret van Utrecht in de collectieve performance *What Is the City but the People?*, 2018, naar een idee van Jeremy Deller

II. EEN TERUGBLIK: 2017–2020

Programmatisch

Op basis van het beleidsplan *How to Be Together Otherwise*, heeft BAK in de periode 2017–2020 verschillende toonaangevende projecten en programma's ontwikkeld. De belangrijkste strategische focus was om alternatieve manieren van samenleven op een propositionele manier te onderzoeken en door middel van kunst, vorm te geven.

BAK heeft zich zodanig hervormd dat de presentatie-instelling en het in 2017 toegevoegde postacademische programma elkaar versterken en voeden.

Het programma van BAK heeft zich ontwikkeld in de langlopende serie *Propositions for Non-Fascist Living*. Deze serie wordt ingegeven door de hernieuwde opkomst van verschillende vormen van fascisme, waaronder we ook de uitbuiting van de natuur en dagelijks microfascisme als misogynie en intolerantie verstaan.

In deze context zijn onder andere de volgende signatuurprogramma's gerealiseerd:

Compromiso Político (2018), met de Nederlandse kunstenaar Matthijs de Bruijne (BAK Fellow 2017/2018), in samenwerking met de Vakbond van Schoonmakers FNV.

Forensic Justice (2018–2019) in samenwerking met Forensic Architecture, het internationale onderzoeksbureau uit Londen dat met onder andere kunstenaars, ontwerpers, journalisten en juristen onderzoek doet naar internationale mensenrechtenschendingen. *Forensic Justice* was ook de wereldpremière van het nieuwe werk *The Murder of Pavlos Fyssas*, gecoproduceerd met BAK.

In de performance *What Is the City but the People?* (2018) van kunstenaar Jeremy Deller en de inwoners van Utrecht, deelden ruim 250 Utrechters van heel verschillende achtergrond hun verhalen en toekomstvisie op een catwalk op het Jaarbeursplein, Utrecht. Dit project werd gerealiseerd met onder andere Manchester International Festival, Centraal Museum en SPRING Festival. De gefilmde performance, samen met een portretserie van de deelnemers, werd vertoond in tentoonstellingen in Het Utrechts Archief en op het Stadskantoor Utrecht. Deze samenwerking met de Utrechtse gemeenschap (*civic praxis*) wordt verder geïntensiveerd in nieuwe projecten, onder andere in de publieke ruimte.

Naar aanleiding van de performance gaven BAK en het Centraal Museum opdracht aan kunstenaarsduo Sander Breure & Witte van Hulzen om nieuw werk te maken. Dit werk is opgenomen in de collectie van het Centraal Museum en was te zien in BAKs tentoonstelling *The People Are the City* in Het Utrechts Archief.

Trainings for the Not-Yet (2019–2020) was een tentoonstelling als een serie van trainingen voor een toekomst van anders samenzijn. Deze werd samengesteld door kunstenaar Jeanne van Heeswijk (BAK-Fellow 2018/2019) en BAK, samen met een grote hoeveelheid partners. Duizenden mensen, een dwarsdoorsnede van de maatschappij – (inter)nationale kunstenaars, gemeenschappen, lokale partners, communities – kwamen samen door en met kunst, cocreëerden, deelden kennis, leerden en gaven les tegelijkertijd, om in intensieve trainingen gezamenlijk het *not-yet* vorm te geven. Ook in dit programma coproduceerde BAK met Van Heeswijk nieuw werk.

In het internationale discours zijn de publicaties van BAK van groot belang. Het digitale archief bevat foto- en videodocumentatie van alle publieke evenementen die zo voor iedereen toegankelijk zijn. Daarnaast heeft BAK in 2019 onder de titel *Basics* een publicatiereeks opgezet in samenwerking met de prestigieuze uitgeverij MIT Press. Het eerste boek in deze serie, *Propositions for Non-Fascist Living: Tentative and Urgent* is in 2019 verschenen.

BAK werkte samen met kunstenaars (collectieven), theoretici en cultureel activisten als Black Quantum Futurism, Tanja Bruguera, Tony Cokes, Nicoline van Harskamp, Jonas Staal, David Harvey, Irit Rogoff, Sven Lütticken, Patricia Kaersenhout, Fran Illich, Urban Front en Adrian Piper.

Het postacademische talentontwikkelingsprogramma biedt kunstbeoefenaars met een praktijk die (nog) niet altijd wordt erkend door de westerse (museum) infrastructuur een unieke omgeving, kritische inhoud, netwerk dat ze verder brengt in hun eigen praktijk en verdere carrière, en mentorschap door BAK. Er zijn twee leerdoelen: een op het gebied van hun eigen praktijk en vakmanschap, en een op het gebied van de gezamenlijke praktijk.

Samengebracht onder *Propositions for Non-Fascist Living* hebben de postacademische Fellows de mogelijkheid om zowel te leren van het programma als er zelf richting aan te geven.

Eind 2020 hebben vier lichten hun postacademische programma afgerond. De interesse in het programma heeft elke verwachting overstegen: gemiddeld 250 professionals meldden zich jaarlijks aan voor de tien beschikbare plaatsen. Dit leverde vier groepen kunstbeoefenaars op van zeer diverse samenstelling: culturele en sociaal-economische achtergrond, gender en leeftijd. De deelnemers geven aan dat het programma verdiepend en richtinggevend is geweest in hun professionele praktijk, zowel individueel als in gezamenlijkheid, en dat dit concrete resultaten heeft opgeleverd in (inter)nationale presentaties (binnen en buiten BAK), publicaties en aanstellingen. De Fellows droegen bij aan tal van publieke momenten als tentoonstellingen, discussieprogramma's, lezingen, conferenties of workshops die integraal deel uitmaken van de agenda van BAK als presentatie-instelling.

Alle projecten van BAK lagen tevens ten grondslag aan infrastructurele veranderingen in de organisatie. Ze dienden als 'incubator' om duurzame, project-overstijgende en kwalitatieve relaties aan te gaan met diverse groepen, gemeenschappen en individuen ('publiek') met wie we tot dan toe vooral op projectbasis samenwerkten, de *civic praxis* van BAK. Dit is de derde pijler (naast presentaties en postacademie) waarop BAK bouwt.

Educatie en participatie, maar meer nog de radicale pedagogiek die BAK heeft ontwikkeld, staan centraal in de publieksbinding. Dit geldt ook voor de nieuwe BAK Public Studies in Art & Politics die we in 2018 hebben geïnitieerd, een succesvol gebleken zes weken durende openbare cursus die twee keer per jaar wordt gegeven.

De jaarlijkse BAK Summer School (in samenwerking met de Utrecht University Summer School en de HKU) kent een wereldwijde belangstelling. Gemiddeld meldden 75 studenten per jaar zich aan voor de 25 beschikbare plekken.

Organisatorisch

In de organisatie zijn een aantal belangrijke wijzigingen geweest. In maart 2018 is Eva Postema benoemd als zakelijk directeur-bestuurder. Zij richt zich op de verdere ontwikkeling van het institutionele profiel, lokale en nationale positionering, HR, fondsenwerving en de implementatie van een nieuwe solidariteitsgedreven bedrijfsvoering.

Om de *civic praxis* van BAK in te bedden in de organisatie is Sanne Karssenbergen aangenomen als coördinator relaties. Enerzijds ontwikkelt zij de structuur hiervan en anderzijds initieert en onderhoudt ze de relaties met de (lokale en nationale) gemeenschappen en individuen.

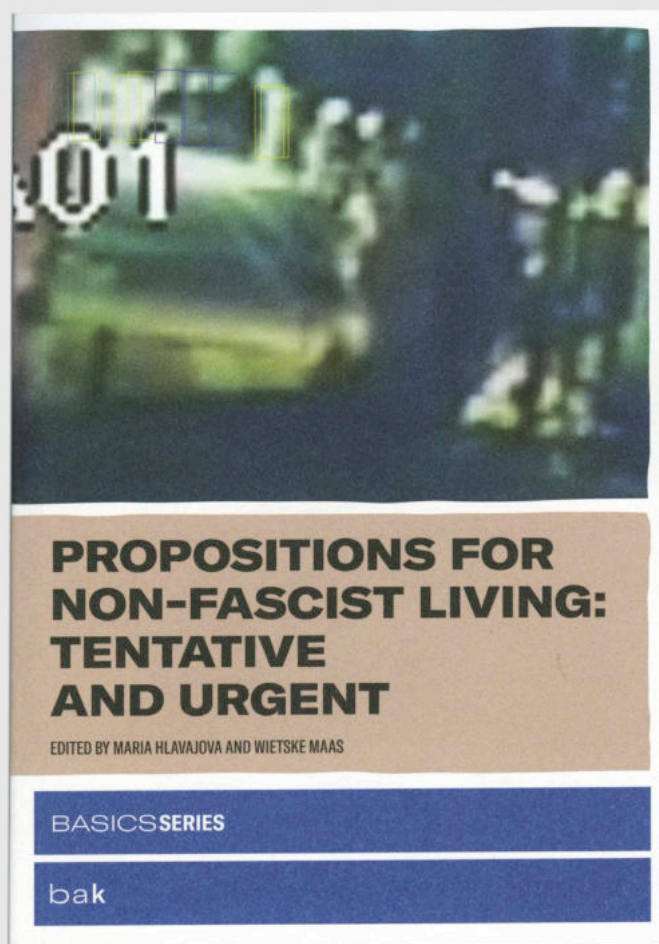
De Raad van Toezicht heeft in 2018 een nieuwe voorzitter gekregen in de persoon van Nancy Jouwe.

De nieuwe locatie heeft heel veel nieuwe mogelijkheden geopend voor de ontwikkeling en uitvoering van de programmering in BAK.

Met de klok mee: *Utrecht for Her: Voices of New Women*, samenkomst in samenwerking met New Women Connectors als onderdeel van BAK, *basis voor...*, 2019, foto: Rob Godfried; *Each Step Yields Depth*, training en collectieve maaltijd met Chloë Bass, als onderdeel van *Trainings for the Not-Yet*, 2019; Roberto, een van de deelnemers van *What Is the City but the People* and *Utrecht and Het Utrechts Archief*, 2019; Bezoekers van *Training XII: Symposium Voices of New Women*, een symposium voor en door vluchtelingen en vrouwen met een migratieachtergrond als onderdeel van *Trainings for the Not-Yet*, in samenwerking met New Women Connectors, 2019, foto: Rob Godfried; Mizz Take, Roxy Diamond en Eevee Poilson, deelnemers aan het portret van Utrecht in de collectieve performance *What Is the City but the People?*, 2018, naar een idee van Jeremy Deller, foto: Pieter Kers; *Kitchen Atlases: Training met Bakudapan Food Study Group*, afsluitende maaltijd met Bakudapan Food Study Group, als onderdeel van *Trainings for the Not-Yet*, 2019

III. CONTINUÏTEIT EN INNOVATIE: 2021–2024

III.1 STRATEGISCHE AANDACHTSPUNTEN

BAK continueert haar programma op basis van de eerder geformuleerde conceptuele uitgangspunten. In de periode 2021–2024 leggen we de focus op drie strategische aandachtsgebieden die zowel vernieuwing als verdieping omvatten: *prospection*, anticiperend leren en ‘generatie Greta’.

Deze nieuwe aandachtsgebieden verwijzen naar de vierde industriële revolutie, een tijdperk van ongekende belofte, evenals van groot, potentieel gevaar, aldus het World Economic Forum. De huidige maatschappij is onvoldoende voorbereid om het hoofd te bieden aan de grote uitdagingen van deze tijd: ongelijkheid, onzekerheid, schuld, stress, precariteit, de toenemende robotisering, klimaatcrisis/massa-uitsterving en de opkomst van populisme/fascisme. De illusies van de toekomst, zoals we die ons in de twintigste eeuw voorstelden (inclusief de modernistische utopieën in de kunst), zijn haalbaar noch wenselijk. Hoe creëer je andere *voorzichten* die het bestaande idee van de toekomst veranderen? Er wacht ons een ‘andere toekomst’, een zonder illusies. In de komende periode onderzoeken we welke rol kunst en BAK als instituut, hierin kunnen spelen.

Prospection

Het idee van *prospection* staat hier centraal. *Prospection* mondt niet uit in een utopisch toekomstbeeld, maar fungeert als een concreet voorstel. Het onderstreept het vermogen van kunst en kunstbeoefenaars om de anticiperende en speculatieve kant van de artistieke praktijk voorop te stellen, met het doel om een rechtvaardige toekomst in beeld en in de praktijk te brengen.

Kunst fungeert hierbij als een strategische vorm van creatieve intelligentie waarmee mogelijke vooruitzichten verbeeld en uitgetest kunnen worden. Dit berust op onze bestaande transdisciplinaire praktijk van kunst, wetenschap en maatschappelijke actie, maar we voegen hier technologie, rechten en beleid aan toe, gevoed door de opgedane kennis in de samenwerking met Forensic Architecture (2018–2019).

Anticiperend leren

Gemeenschappelijk leren is in de huidige praktijk van BAK een pedagogisch en praktijkinstrument om samen met anderen te leren over, met en door kunst. In de komende periode brengen we dit door middel van anticiperend leren een stap verder. In tegenstelling tot de overdracht van bestaande kennis (zoals in onderwijssituaties), is anticiperend leren een proces van het collectief genereren van kennis die nog niet bestaat. Hiermee bouwen we voort op de ervaring opgedaan in het programma *Trainings for the Not-Yet* (2019–2020).

‘Generatie Greta’

Jongeren tussen de veertien en twintig jaar – ‘generatie Greta’ – nemen het heft in eigen hand als het gaat om bijvoorbeeld de klimaatcrisis. BAK versterkt de relatie met deze generatie en gaat verder dan de conventionele educatieve programma’s. We zien jongeren niet als een passieve groep die onderwezen moet worden, maar als gelijkwaardige, gepassioneerde woordvoerders voor maatschappelijke verandering. Voor dergelijke empowerment-door-kunst, scheidt BAK in de komende periode onder de noemer BAK Young Fellows voor deze groep een conceptueel kader en professionele begeleiding. Dit volgt uit het door BAK geïntensiverde educatieprogramma voor het VO, gesprekken met scholen, het project met het Europees Jeugdparlement (2018) en het postacademische programma.

III.2 INTEGRAAL PRESENTATIEPROGRAMMA

BAK kenmerkt zich door een dynamische integrale programmering waarin onderzoek, productie, presentatie, kennisproductie, talentontwikkeling, wederzijds leren, publiek debat en (internationale) samenwerking samenkomen. In de komende periode worden er jaarlijks twee blokken van deze integrale presentatieprogramma's gerealiseerd (lente en herfst). De basis zijn in de regel tentoonstellingen die worden geactiveerd door publieke presentaties en performances, gecombineerd met discussies, public studies, film, gedeelde maaltijden* en muziek. Daarnaast programmeren we minimaal eens per jaar in de publieke ruimte. De zomer is gewijd aan het hoger onderwijs met onder andere de afstudeertentoonstelling van de HKU en de BAK Summer School.

Het eerste presentatieprogramma in 2021 wordt ontwikkeld in samenwerking met het Parijse collectief *La Colonie* en de oprichter kunstenaar Kader Attia. *La Colonie* involveert hoofdzakelijk Parijse minderheidsgroepen en is opgericht om een antwoord te geven op het gebrek aan sociale en culturele samenhang in een gefragmenteerde maatschappij. *La Colonie* is een plek waar dialoog, ontmoetingen en confrontaties plaatsvinden met betrekking tot maatschappelijke kwesties. BAK en *La Colonie* ontwikkelen een programma dat in Utrecht en Parijs plaatsvindt. Op een vergelijkbare manier zijn we van plan om samen te werken met kunstenaars en transdisciplinaire collectieven als *freethought*, *Not an Alternative*, *Laboratory for Insurrectionary Imagination* of *Schwabingrad Ballet*.

De praktijk van BAK is gestoeld op de actualiteit. Waar de overkoepelende onderzoekstrajecten meerdere jaren beslaan, speelt de concrete invulling juist direct in op wat er in de wereld gebeurt. De programma's worden vormgegeven in dialoog met kunstenaars. Zij dragen inhoudelijk bij aan de organisatie. Samen met deze kunstenaars ontwikkelt BAK politiek-esthetische experimenten die elders niet gerealiseerd worden, zoals we met Matthijs de Bruijne, *Forensic Architecture*, Jonas Staal of Jeanne van Heeswijk hebben gedaan. Er is een groeiende groep van kunstenaars die bij BAK een basis vindt als bron van kennis, tijd, ruimte, solidariteit, netwerk en financiën om unieke presentaties te realiseren. Ook hierbij werkt BAK volgens het principe van wederkerigheid en is loyaal aan de mensen met wie wordt samengewerkt, wars van hypes en entertainment. Ditzelfde geldt voor de BAK Fellows.

De postacademie heeft een zelfstandige functie waarin de Fellows participeren op basis van eigen voorstellen. Tegelijkertijd ontstaan in samenwerking met de Fellows nieuwe programma's en discussies waardoor een veelvormig, rijk en actueel presentatieprogramma ontstaat.

In de synergie tussen de kernfuncties van presentatie-instelling en postacademie manifesteert zich de meerwaarde van de hybride structuur van BAK. De kruisbestuiving tussen deze functies heeft geresulteerd in sleutelprojecten als *Compromiso Político* (2018–2019, Matthijs de Bruijne), *Trainings for the Not-Yet* (2019–2020, Jeanne van Heeswijk) en publieke programma's met onder anderen BAK Fellows Quinsy Gario, Patricia Kaersenhout, Charl Landvreugd, Lukáš Likavčan, Otobong Nkanga, Wendelien van Oldenborgh, Pelin Tan en Mick Wilson. Het publieksprogramma vormt een kritische context voor de talentontwikkeling van de BAK Fellows.

Alle functies van BAK komen samen in publieke kennis-evenementen onder de noemer *Events of Knowledge*, die de spil vormen van de praktijk van BAK. Deze evenementen kunnen tevens worden opgevat als openbare 'repetities' van het onderzoek van de Fellows en zijn een goed voorbeeld van gemeenschappelijk leren. De *Events of Knowledge*-reeks bestaat uit (meerdaagse) *assemblies* waarin presentaties, discussies, performances en publicaties aan bod komen.

*Voortzetting van The BAK (Basic Activist Kitchen), opgericht tijdens *Trainings for the Not-Yet*. De keuken wordt gerund door collectieven van Utrechtse kunstenaars, activisten en onderzoekers met verschillende achtergronden. De gedeelde maaltijden bieden de mogelijkheid om aan te sluiten bij het gesprek met de lokale gemeenschap.

De evenementen worden mede vormgegeven door BAK Associates. BAK Associates zijn mid-career professionals op het gebied van kunst en wetenschap, denkers, maar ook politieke en culturele opiniemakers en kunstenaars, waaronder de voormalige Fellows. Ze vormen een (internationale) aanvulling op het artistieke team.

Aan de ene kant begeleiden zij de Fellows in hun onderzoek, ontwikkeling en publieke programma in aanvulling op de bestaande praktijk van *peer-to-peer* uitwisseling. Aan de andere kant stellen ze in samenspraak met het artistieke team van BAK de onderzoeksthema's vast en ontwikkelen een programma. BAK Associates vormen op deze manier de verbindende schakel tussen de presenterende en postacademische onderdelen van BAK.

Voor 2021–2022 gaat BAK hiervoor de samenwerking aan met freethought, een platform voor onderzoek, pedagogiek en productie, bestaande uit onder anderen Irit Rogoff, Stefano Harney en Nora Sternfield.

III.3 POSTACADEMISCH PROGRAMMA

Het postacademische Fellowship Programma van BAK biedt tien plekken per jaar aan vijf Nederlandse en vijf internationale kunstbeoefenaars. Het is een talentontwikkelingsprogramma dat de onderzoeksintensiteit van de academische wereld combineert met de levendige openbaarheid van een geëngageerde kunstinstelling.

Het programma is enerzijds gestoeld op de ontwikkeling van ieders individuele onderzoekstraject en anderzijds op de participatie in gezamenlijk onderzoek en de uitwisseling tussen Fellows onderling. De individuele onderzoekstrajecten sluiten aan bij BAKs onderzoek, experimentele ontwikkeling en concrete programma's binnen de aandachtsgebieden in de komende periode.

De Fellows komen elke zes weken samen bij BAK voor gezamenlijke seminars en workshops met BAK Associates en andere kunstenaars, wetenschappers en culturele activisten. De Fellows zijn actief betrokken bij de publieke programmering als deelnemer of organisator om zo een uitwisseling te bewerkstelligen met een groter publiek buiten de academische of culturele sector.

BAK onderscheidt zich van de andere postacademische instellingen door:

- Kunstenaars, theoretici en andere culturele beoefenaars bijeen te brengen met een praktijk op het snijvlak van kunst, wetenschap en cultureel activisme;
- het samenbrengen van culturele beoefenaars met een praktijk gerelateerd aan de onderzoeksthema's van BAK, met de focus op *prospection*, anticiperend leren en 'generatie Greta' in de volgende periode;
- zich ook te richten op kunstenaars met een praktijk die (nog) niet is gecanoniseerd of met een andere identiteit;
- de uitwisseling tussen verschillende generaties (Fellows variëren in leeftijd tussen de 20 en 60);
- oog voor de samenstelling van de groep waarbij naast leeftijd ook naar culturele achtergrond, gender en andere ervaringen wordt gekeken;
- de uitwisseling tussen presentatie- en postacademisch programma doordat de individuele ontwikkeling van de Fellows mede wordt gevormd door het programma van BAK en de Fellows hier tegelijkertijd mede richting aan geven;
- dat de Fellows zowel hun individuele als hun gezamenlijke praktijk ontwikkelen;
- de Fellows' Intensives deels door de deelnemers zelf worden samengesteld in lijn met *peer-to-peer learning* en gemeenschappelijk leren.

Het postacademische programma is mede gestoeld op de structurele samenwerking met de HKU. Het partnerschap geeft de Fellows toegang tot de volledig uitgeruste werkplaatsen en studio's van de HKU. De Fellows verbinden zich met het artistieke en academische veld in Utrecht en Nederland onder meer door tutoring, het geven van workshops en uitwisseling met studenten. Samen met de alumni van dit programma ontwikkelt BAK een structuur om de community van de Fellows en de binding met BAK te behouden.

III.4 PUBLIEK

In de afgelopen twee decennia heeft BAK op structurele basis een grote verscheidenheid aan communities aan zich verbonden. Wetenschappers ontmoeten vluchtelingen, kunstenaars werken met schoonmakers, studenten komen samen met de Filipijnse community in ballingschap en mensen uit alle lagen van de bevolking ontmoeten elkaar.

Als onderdeel van BAKs *civic praxis* en onder de titel *BAK, basis voor...* intensificeert BAK de komende jaren haar relatie met de samenleving. De focus ligt op het aangaan van duurzame relaties met de verschillende communities en de manieren van samenwerken. Dat varieert van het oprichten van een solidariteitsfonds waardoor betrokken communities de ruimtes bij BAK kunnen gebruiken tot aan het creëren van een vorm van gedeeld eigenaarschap, *civic ownership*.

BAK concentreert zich op publieksgroepen die afkomstig zijn uit preciaire omstandigheden: sociaal-economisch, politiek, gender en culturele achtergrond. We zetten in op de kwaliteit en duurzaamheid van de relatie met het publiek in plaats van kwantitatieve cijfers. Het is een intensieve benadering waarbij vertrouwen, uitwisseling van kennis en waardering voor elkaar een belangrijke rol spelen.

BAK loopt voorop in de ontwikkeling van een nieuw toekomstmodel voor kwalitatieve, langdurige relaties en coprogrammering met een zeer divers publiek, in tegenstelling tot het verhogen van kwantitatieve bezoekersaantallen. BAK heeft de ambitie om in de volgende periode dit kwalitatieve publieksbereik verder te vergroten.

De praktijk wijst uit dat een traditionele marketing-communicatiebenadering niet voldoet bij de publieksgroepen waar BAK zich op richt. Dit publiek wordt veelal bereikt door persoonlijk contact en via andere netwerken. Publiek groeit via sleutelpersonen binnen communities en hun eigen netwerk.

Daarnaast maakt BAK gebruik van traditionele communicatie- en (social) media-kanalen. Aangezien het gebruik van sommige kanalen indruist tegen de integriteit van de organisatie, zoeken we in de komende periode naar alternatieven.

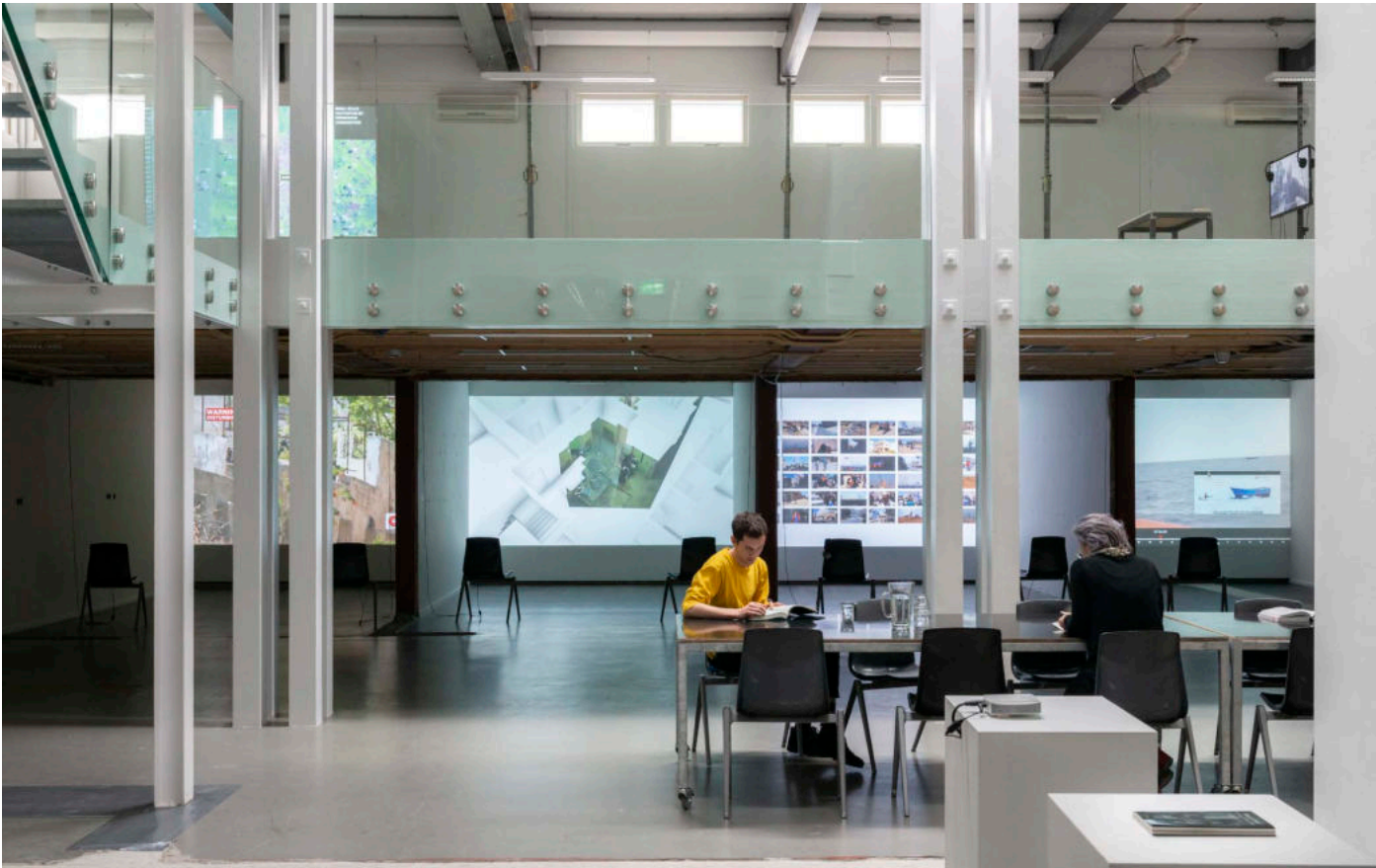
III.5 EDUCATIE EN PARTICIPATIE

De praktijk van BAK bestaat uit collectief en publiek leren. Er is een lange relatie met het hoger onderwijs in binnen- en buitenland. Daarnaast is er een hernieuwde focus op jeugd via het educatieprogramma voor het VO en het nieuw op te zetten BAK Young Fellows programma. Ook het format van de openbare BAK Public Studies for Art & Politics wordt voortgezet en uitgebreid met verschillende nieuwe cursussen. De BAK Summer School en het postacademische programma completeren het geheel.

In BAK Young Fellows brengen we tien jonge mensen per jaar van middelbare scholen uit Utrecht en elders uit Nederland bijeen in een platform voor talentontwikkeling. De ambitie is om in de komende periode dit programma te ontwikkelen en vervolgens twee BAK Young Fellows-groepen te realiseren. Net als hun collega's van het BAK Fellowship-programma nemen de Young Fellows deel aan collectieve leerprocessen die op samenwerking berusten.

Studenten van hogescholen en universiteiten uit binnen- en buitenland brengen regelmatig een bezoek aan BAK in het kader van hun opleiding. Ze volgen workshops, rondleidingen, mentorshipprogramma's en/of onderwijs dat wordt verzorgd door BAK.

Sinds 2017 bestaat de BAK Summer School in Utrecht. Tegelijkertijd heeft in 2018 en 2019 de BAK Summer School in Bratislava plaatsgevonden, geïnitieerd door alumni van de Utrechtse BAK Summer School. De ambitie is om dit uit te breiden naar andere Europese steden.

Met de klok mee: *Forensic Justice*, een tentoonstelling en publiek programma met Forensic Architecture, 2018–2019; *Training XI: A Week By & For: Designing Inclusive Spaces*, training met De Voorkamer, Utrecht als onderdeel van *Trainings for the Not-Yet*, 2019; *Rethinking Relationships: The Future (Art) Institution (II)*, een gesprek tussen BAK 2017/2018 Fellow Matthijs de Bruijne, Jun Saturday en Natalia Kulik als onderdeel van *Propositions #10: Instituting Otherwise*, 2019; Christina Varvia (Forensic Architecture) tijdens *Propositions #7: Evidentiary Methods (Propositions #7/1: Counter Forensics)*, in het kader van de tentoonstelling *Forensic Justice*, 2018; Deelnemers aan *Het trappenhuis van de stad*, de openingsperformance van *Trainings for the Not-Yet*, 2019

IV. ORGANISATIE

IV.1 ORGANISATIESTRUCTUUR

BAK hanteert een Raad van Toezichtmodel met een tweehoofdig directie-bestuur: een algemeen en artistiek directeur en een zakelijk directeur (beiden 1 fte). Het artistieke team van BAK (3,3 fte) geeft het inhoudelijke programma vorm in samenwerking met BAK Associates. Daarnaast zijn er twee productiemedewerkers (1,8 fte), een communicatiemedewerker (0,8 fte), een educatiemedewerker (0,2 fte), een medewerker fondsenwerving/verhuur (0,8 fte) en medewerkers voor administratieve ondersteuning en gebouwbeheer (in totaal 3,5 fte). Voor de komende periode wordt het team aangevuld met een coördinator voor het BAK Young Fellows programma.

IV.2 HUISVESTING

In september 2017 betrok BAK haar nieuwe pand aan de Pauwstraat 13A. De huisvesting is een aanzienlijke verbetering ten opzichte van de eerdere situatie. Wel moet nog een aantal noodzakelijke en kritische aanpassingen worden gedaan. Hierover zijn we in gesprek met de Gemeente Utrecht.

IV.3 BEDRIJFSVOERING EN FINANCIËN

Bij BAK is de bedrijfsvoering verweven met het programma. Een inclusieve organisatie zijn, betekent bijvoorbeeld dat solidariteit een belangrijk principe is en dat privileges niet worden verleend door louter financiële bijdragen, wat bijvoorbeeld in een traditionele donateursstructuur gebruikelijk is.

BAK heeft verschillende grote veranderingen doorgemaakt in de periode 2017-2020: de aanstelling van een nieuwe zakelijk directeur, verhuizing naar een nieuwe locatie, verschillende verbouwingen, de nieuwe postacademische instelling en de groei van programma en organisatie. Desondanks heeft BAK de voorgenomen programmering in de afgelopen periode weten te realiseren, is de financiële positie van BAK stabiel en gezond en kennen de afgelopen jaren een positief resultaat. BAK heeft de inkomsten in de financieringsmix op verschillende gebieden weten te verhogen: door fondsenwerving, verhuur en andere directe inkomsten. We continueren deze lijn in de periode 2021-2024 met een bescheiden (financiële) groei.

Het grootste deel van de inkomsten is afkomstig van de structurele, meerjarige subsidies van het ministerie van OCW en de Gemeente Utrecht. Deze basis zal ook essentieel zijn voor de periode 2021-2024. Daarnaast streven we ernaar om de financieringsmix zoveel mogelijk uit te breiden, met name door fondsenwerving, verhuur en verkoop van kennis. Wel kijken we kritisch naar de herkomst van private inkomsten zodat de (artistieke) integriteit gehandhaafd blijft.

Met name in de afgelopen twee jaar is er veel geïnvesteerd in fondsenwerving door relaties op te bouwen met verschillende fondsen. Dit heeft in 2019 geresulteerd in grote bijdragen van VSBfonds (€150.000,-) en BankGiro Loterij Fonds (€80.000,-). Daarnaast waren er bijdragen van onder andere Prins Bernhard Cultuurfonds, BPD Cultuurfonds en K.F. Heinfonds. Verschillende belangrijke fondsen geven te kennen hun werkwijze te willen veranderen van projectfinanciering naar projectoverstijgende financiering waarbij ze de werkwijze van BAK en haar manier van verbinden van (nieuw) publiek als voorbeeld zien.

Gezien het internationale karakter van BAK is de ambitie om in de volgende subsidieperiode fondsenwerving verder uit te breiden naar buitenlandse fondsen.

Een andere inkomstenbron is de verhuur van het auditorium en de nieuwgebouwde bibliotheek. We hanteren drie soorten verhuur: commerciële verhuur, culturele verhuur en solidariteitsverhuur, waarbij we groepen en individuen die een platform verdienen, de kans geven om te programmeren voor een lage (kost)prijs of zelfs gratis.

In 2019 is een medewerker fondsenwerving en verhuur aangenomen die zich in haar functie volledig concentreert op deze financieringsbronnen.

De in huis ontwikkelde kennis is een Unique Selling Point van BAK. We proberen daarom deze kennis toegankelijk te maken, maar ook waar mogelijk om te zetten in extra inkomsten, bijvoorbeeld met de cursus Art & Politics.

BAK heeft de voornaamste risico's, beheersmaatregelen en verantwoordelijkheden benoemd in een risicomatrix. Deze wordt jaarlijks herzien en besproken in de Raad van Toezicht. Financiële risico's en eventuele tegenvallende resultaten proberen we te ondervangen door enerzijds de organisatie en programma's deels flexibel in te richten en langetermijnverplichtingen gelijk te laten lopen met de subsidieperiodes, anderzijds door de financieringsmix uit te breiden en daarmee risico's te spreiden.

BAK heeft zich vanaf het begin ingezet voor een eerlijke beloning in de sector. BAK stond via De Zaak Nu aan de wieg van de kunstenaarshonorariërictlijn en nam plaats in de werkgroep voor de Richtlijn voor het loongebouw voor presentatie-instellingen. Iedereen die werk verricht voor BAK, ontvangt daarvoor een eerlijke beloning (zie Specifieke subsidievoorwaarden).

COLOFON

DE ILLUSIES VOORBIJ

BAK, basis voor actuele kunst, Utrecht
2021-2024

Tekst:

María Hlavajova, algemeen & artistiek directeur BAK
en Eva Postema, zakelijk directeur BAK

In samenspraak met: Raad van Toezicht
en BAK team

Vertaling:

Sanne Oorthuizen, Eva Postema
en Maria Postema

Tekstredactie:

Alex de Vries

Beeldredactie:

Hidde van Greuningen, hoofd public practice BAK

Vormgeving:

Sean van den Steenhoven voor Leftloft

BAK, basis voor actuele kunst
Pauwstraat 13a
3512 TG Utrecht
0031 30 2316125
www.bakonline.org
info@bakonline.org

Utrecht, 28 januari 2020